

Ali slovenske založbe slišijo glas zamejstva?

Posvet Slovenske matice o zamejski književnosti

ADRIJAN PAHOR
LJUBLJANA

Pred nekaj dnevi, in sicer 12. decembra, je bil v prostorih Slovenske matice v Ljubljani zanimiv posvet o slovenski zamejski književnosti v knjižnih programih slovenskih založb v Republiki Sloveniji. Z drugimi besedami povedano je bila glavna tema razprave zastopanost naše (zamejske) književnosti v programih osrednjih slovenskih založb oziroma koliko pozornosti nam omenjene založbe posvečajo. Prisotne predstavnike nekaterih založb (Beletrina, Cankarjeva založba, Litera, Mladinska knjiga in Slovenska matica) in druge poslušalce je kot prva nagovorila tajnica Slovenske matice dr. Ignacija Fridl Jarc, ki je najprej opredelila "zamejstvo" kot zgodovinski pojem (uvedel ga je akademik Pavle Merku), nanašajoč se na tisti del slovenskega prebivalstva, ki je po treh zgodovinskih prelomnicah (navedla je leto 1866, plebiscit, po katerem so se Beneški Slovenci odločili za Italijo, koroški plebiscit leta 1920 in drugo svetovno vojno, ki je kljub našemu prizadevanju, da bi živeli v skupni upravni enoti, "pustila" kar lep del naše populacije izven meja Republike Slovenije) ostal za mejo. Izpostavila je pomen ohranjanja jezika in identitete, ki se (naj)večkrat poraja in izoblikuje v držo in narodni ponos prav onkraj meja naše "matice", se pravi pri nas.

Prof. Urška Perenič je v svojem posegu, ki je bilo v bistvu krajše predavanje, orisala književno in vsakršno kulturno ustvarjanje v zamejstvu ali, kot ga je sama poimenovala, predmejstvu, s posebnim ozirom na Trst, ni pa zaradi tega spregledala pomena književnega ustvarjanja v našem obsoškem mestu, ki skupaj z matico in zdomstvom predstavlja

FOTO: ARHIV SLOVENSKE MATICE

enotni slovenski kulturni prostor. Delež v slovenski književnosti, ki ga ima mesto v zalivu, je v primerjavi z ostalimi slovenskimi mesti, razen Ljubljane, ogromen. Tu so se rodili številni slovenski književniki, pa tudi matični ustvarjalci so sèm radi zahajali in v njem predavali (Tavčar, Cankar). Navsezadnje ni niti tako presenetljivo, če je Trst tako izdatno zastopan v slovenski literaturi: tu in v okolici so se namreč rojevale prve čitalnice, začeni s Slavjansko (Levstik, Koseski), pa tudi v okolici Trsta, za kar si je zelo prizadeval Josip Godina Vrdelski, npr. na Opčinah, v Rojanu, Barkovljah, Nabrežini, Škednju itd. Urška Perenič se seveda ni mogla izogniti omembi Dramatičnega društva, ki je delovalo v Narodnem domu, glasilom, kot so bila Slavjanski rodoljub, Edinost, Slovenka, Ženski svet, reviji, kot so bili Razgledi, v katero so pisali France Bevk, Danilo Lokar, Alojz Rebula, Jože Pahor, revijama Most in Zaliv, Gregorčičevi založbi in seveda današnjim tržaškim založbam. Vse to je krepilo in še danes krepi narodno zavest in slovensko identiteto, porok za vse to pa je ohranjanje in negovanje slovenskega knjižnega jezika. Pereničeva je med drugim omenila dejstvo, da je književna politika še danes "ljubljanocentrična", kar pomeni, z drugimi besedami, da je

"čakalna vrsta" zamejskih avtorjev pri slovenskih založbah dolga, s čimer pa nekateri predstavniki založb niso soglašali, rekoč celo, da smo zamejci pri tem privilegirani. Po zanimivem posegu Pereničeve, ki je zaokrožila kulturno delovanje na Tržaškem, so se pred mikrofonom zvrstili predstavniki zgoraj omenjenih založb, in sicer po vrsti Aleš Šteger, Zdravko Duša, Orlando Uršič, Nela Malečkar in Ignacija Fridl Jarc. Predolgo bi bilo na tem mestu naštet vse, kar so zdajšnji ali nekdanji uredniki omenjenih založb v svojih nastopih navedli. Naj zato tu omenim samo (po mojem) najzanimivejše pripombe. Aleš Šteger (Beletrina) je izjavil, da je njegova "mlada" založba (naslednje leto bo praznovala 30. obletnico) redno vključevala avtorje iz zamejstva (Koroška) in zdomstva (Zorko Simčič, dokler se ni preselil v Slovenijo), da pa veliko slovenskih ustvarjalcev migrira v Berlin, kjer pišejo, podobno kot Korošica slovenskega rodu Maja Haderlap, v večinskem jeziku in se kvečjemu a posteriori odločajo za prevod v materni jezik (Tamara Štajner). Seveda se tu odpira vprašanje, ali je to pravilna izbira, oziroma, ali ni to posledica pomanjkanja narodnega ponosa, zavesti, ljubezni do materne jezika, da ni nemara

prvenec, napisan v nemščini (ali tu pri nas v italijanščini), odraz želje po hitri in vsesplošni afirmaciji. Zdravko Duša (Cankarjeva založba) je potrdil navezanost založbe na "zahod", na Primorsko in Benečijo, naštel je veliko imen, ki se jim je založba posvetila, naj omenim samo nekatere: Božo Zuanella, Marino Qualizza, Boris Pahor, Miroslav Košuta, Sergej Verč. Posebno pozornost je namenil Borisu Pahorju in nekaterim njegovim uspešnicam (*Knjiga o Radi*), še posebno po znanem intervjuju s Fabiem Faziem. Omenil je še ponatis Rebulovega monumentalnega romana *V Sibilinem vetru* in Jerneja Ščeka kot perspektivnega in v prihodnost zazrtega mladega ustvarjalca s Tržaškega. Orlando Uršič (Litera) je izpostavil pomen primorskih Slovencev, ki so se preselili v Maribor zaradi fašističnega preganjanja in njihovega prizadevanja za dvig kulturnega delovanja na Štajerskem. Založba je posvetila nad dvajset knjig zamejskemu prostoru, od Marka Sosiča, Florjana Lipuša, Mirana in Miroslava Košute, Matejke Grgič, Primoža Sturmana. Opozoril je na pomanjkanje besednih ustvarjalcev s tržaškega konca, čemur je kasneje v razpravi oporekal predsednik

društva pisateljev Marij Čuk, ki je navedel drugačne podatke in izpostavil predvsem pomen jezika in problem marginalizacije našega ustvarjanja tu, na skrajnem zahodu našega etničnega ozemlja. Nela Malečkar (Mladinska knjiga) je opozorila na prevlado starejših (tudi že pokojnih), toda že uveljavljenih avtorjev, ki jim založba še vedno daje določeno prednost, saj pomenijo zanesljiv dobiček. Tudi zanjo je pisanje v dveh jezikih problematično in kot tako predstavlja posledico osebnih izbir in družbenih faktorjev. Nazadnje je nastopila še Ignacija Fridl Jarc (Slovenska matica), ki je navedla malodane vsa dela zamejskih avtorjev, ki so izšla pri založbi, s posebnim poudarkom na Alojzu Rebuli in Borisu Pahorju, ki je tako rekoč matičin "hišni" avtor. Poudarila je pomembno vlogo, ki jo je odigral Drago Jančar, ko je bil na čelu Slovenske matice, saj se je z njim začelo novo, bolj demokratično obdobje programske politike založbe same. V razpravi se je nato oglasil še Primož Sturman, ki je izpostavil nekaj zanimivih stališč in ugotovitev za razmišljanje, npr. o sami strategiji nagrajevanja književnih del, pri čemer s(m) o zamejci večkrat obravnavani z drugačnimi merili kot "matični" avtorji. Oglasila se je tudi Nadia Roncelli, urednica tržaške Mladike, ki je sintetično obnovila bogato knjižno produkcijo založbe. Naj za povzetek vsega izrečenega na posvetu izrazim še sam dolžnostno pripombo, in sicer da je kljub vsej pozornosti, ki jo slovenske založbe namenjajo našim (zamejskim) ustvarjalcem, delež mlajših umetnikov preskromen zaradi nezaupanja in nepoznavanja, kar je seveda v odnosu do njih nesprijemljivo. Zanimivo bi bilo ob vsem tem ugotoviti, kolikšen je delež naših besednih umetnikov v učnih programih Zavoda za šolstvo Republike Slovenije ... Tu bi se šele lomila kopja ...